

ARTUR MEZGLEWSKI*

OPINIA PRAWNA W SPRAWIE STATUSU PRAWNEGO
INSTYTUTU FILOZOFICZNO-TEOLOGICZNEGO IM. E. STEIN
W ZIELONEJ GÓRZE PO ZAWARCIU PRZEZ UCZELNIĘ
UMOWY O WSPÓŁPRACY Z PAPIESKIM WYDZIAŁEM
TEOLOGICZNYM WE WROCŁAWIU Z DNIA 14 MAJA 2013 R.
W SPRAWIE PROWADZENIA STUDIÓW NA KIERUNKU TEOLOGIA

Pytania do opinii:

- I. Czy Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. E. Stein w Zielonej Górze jest kościelną szkołą wyższą w rozumieniu prawa kanonicznego?
- II. Czy umowa zawarta przez Instytut z Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu jest wystarczającą podstawą do jego funkcjonowania w świetle przepisów prawa państwowego?
- III. Czy ewentualny brak formalnej afiliacji Instytutu do Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu przez Stolicę Apostolską wpływa na skuteczność zawartej umowy?

1. WYŻSZE INSTYTUTY TEOLOGICZNE W SYSTEMIE
SZKOLNICTWA KOŚCIELNEGO

W obecnym stanie kanonicznoprawnym – w ramach instytutów diecezjalnych – możliwe są dwie formy organizacyjne, realizujące kształcenie w zakresie dwóch różnych kierunków nauczania:

* Ks. prof. dr hab., Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Opolski, ul. Katowicka 87 a, 45-060 Opole, e-mail: am@prawonadrodze.org.pl

- a) kościelne centra akademickie tzn. wydziały teologiczne i instytuty do nich inkorporowane, agregowane lub afiliowane, których celem jest oferowanie studentom kompletnej wiedzy z zakresu całej teologii,
- b) wyższe instytuty nauk religijnych, funkcjonujące na podstawie *Instructio de Institutis Superioribus Scientiarum Religiosarum*² – kształcące w zakresie nauk religijnych, których celem jest oferowanie znajomości podstaw teologii oraz niezbędnych elementów filozoficznych, poszerzonych o nauki humanistyczne.

Zarówno instytuty teologiczne jak i wyższe instytuty wiedzy religijnej są jednostkami o charakterze akademickim, jednakże ich akademicki status – z zasady – gwarantowany jest przez wydziały teologiczne, z którymi instytuty te współpracują.

Według nowej optyki watykańskiej Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, studium z teologii oraz studium z zakresu nauk religijnych przebiegają według dwu odrębnych programów. Studia z teologii przeznaczone są zasadniczo tylko dla kandydatów do stanu duchownego. Natomiast wyższe instytuty wiedzy religijnej są propozycją skierowaną do świeckich i osób zakonnych. Ich zadaniem jest przygotowanie nauczycieli do nauczania religii w szkołach podstawowych i średnich, przygotowanie do wykonywania urzędów diakona świeckiego, katechisty, animatora liturgicznego oraz animatorów różnych form działalności duszpasterskiej (duszpasterstwa środowiskowe, młodzieżowe, rodzin, chorych, starszych, mediów).

Wyższe instytuty nauk religijnych – jako studia pięcioletnie organizowane w systemie bolońskim – funkcjonują w systemie szkolnictwa kościelnego od roku akademickiego 2009/10. Najwięcej tego typu instytutów powstało we Włoszech (ok. 70) i Hiszpanii. Takie placówki istnieją ponadto w Chorwacji, na Litwie, Ukrainie, we Francji, Brazylii, Chile, Meksyku, Urugwaju³.

² Tekst Instrukcji w: *Communicationes* 2 (2008): 307-321.

³ Watykańska instrukcja o wyższych instytutach wiedzy religijnej – rozmowa z kard. Zenonem Grocholewskim, w: http://pl.radiovaticana.va/storico/2008/09/25/watyka%C5%84ska_instrukcja_o_wy%C5%BCszych_instytutach_wiedzy_religijnej_-/_pol-233466 [dostęp: 3.11.2015].

Polscy biskupi zapoznali się z nowymi wytycznymi Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego podczas 363. zebrania plenarnego Episkopatu Polski. Rodzimi hierarchowie uznali te wytyczne za „interesującą propozycję”, „zastanawiają się jednak czy w Polsce istnieje realna potrzeba, by takie struktury utworzyć”⁴.

Mamy zatem do czynienia ze swego rodzaju dychotomią. Zgodnie z wytycznymi watykańskiej kongregacji, istniejące dotychczas instytucje zostały zobowiązane do przystosowania aktualnych przepisów prawnych do nowych regulacji⁵. Natomiast Episkopat Polski nie wyraża aprobaty dla przekształcania studiów teologicznych w istniejących instytucjach w studia z zakresu nauk religijnych. Trzeba też mieć świadomość, że ukończenie studiów w zakresie nauk religijnych nie daje w Polsce możliwości do uzyskania misji kanonicznej do nauczania religii w szkołach publicznych.

Owa dychotomia stanowi zarzewie kryzysu, który dotyka osoby świeckie, studiujące teologię w instytucjach teologicznych funkcjonujących według starych zasad. Biskupi polscy nie wydają zgody na przekształcenie istniejących instytucji teologicznych w instytucje wiedzy religijnej. Natomiast Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego nie przewiduje możliwości dalszego funkcjonowania instytucji teologicznych, kształcących osoby świeckie, przygotowujące się do pracy katechetycznej. Co zatem mają zrobić dyrektorzy istniejących instytucji oraz osoby świeckie, które z własnego wyboru podjęły studia teologiczne – szczególnie w sytuacji, gdy resort szkolnictwa wyższego zaczyna mieć wątpliwości w przedmiocie statusu prawnego danego instytucji, a studia na uczelniach państwowych w ośrodkach zamiejscowych stały się niemożliwe po ostatniej nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym?

⁴ Wyższe instytucje nauk religijnych jeszcze nie teraz, w: http://ekai.pl/polska/zebranie_kep/x71355/wyzsze-instytucje-nauk-religijnych-jeszcze-nie-teraz/ [dostęp: 3.11.2015].

⁵ Zob. Tomasz Gałkowski, „Wyższe instytucje wiedzy religijnej”, *Seminare* 27 (2010): 51-62.

2. PODSTAWY PRAWNE UTWORZENIA I FUNKCJONOWANIA INSTYTUTU FILOZOFICZNO-TEOLOGICZNEGO IM. E. STEIN

Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. E. Stein w Zielonej Górze utworzony został na mocy Dekretu Biskupa Gorzowskiego z dnia 31 maja 1988 r. (N 10-3/88), a pod obecną nazwą oraz w aktualnej formie organizacyjnej działa na mocy Dekretu Biskupa Zielonogórsko-Gorzowskiego z dnia 24 marca 2003 r. (N 10-1/03). Podstawę normatywną wydania obu dekretów stanowił kan. 821 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Instytut posiada osobowość prawną. Został też zgłoszony w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON 003138259).

3. KATEGORYZACJA INSTYTUTU FILOZOFICZNO-TEOLOGICZNEGO IM. E. STEIN

Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. E. Stein w Zielonej Górze – od początku swego istnienia – funkcjonuje na zasadach dotyczących kościelnych centrów teologicznych i kształci swoich słuchaczy na kierunku teologia. Kształcenie to zawsze odbywało się we współpracy z określonym wydziałem teologicznym. Pierwotnie Instytut wchodził w skład Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu – stanowiąc zamiejscową sekcję tegoż wydziału. W 2000 r. Instytut został afiliowany do Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, a następnie – w roku 2005 – do Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego.

Po roku 2011 r. dalsza koegzystencja Instytutu z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego stała się niemożliwa w związku z wejściem w życie obstrukcyjnej noweli ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 18 marca 2011 r., która nie przewiduje dalszego istnienia ośrodków zamiejscowych na uniwersytetach państwowych. W reakcji na ową obstrukcję – w celu umożliwienia dalszego funkcjonowania Instytutu – Biskup Zielonogórsko-Gorzowski zawarł w dniu 2 maja 2013 r. porozumienie z Arcybiskupem Wrocławskim, które-

go przedmiotem jest współpraca w zakresie prowadzenia wspólnych studiów z teologii. Strony porozumienia uzgodniły, że począwszy od roku akademickiego 2013/14 pięcioletnie, jednolite studia magisterskie w zakresie teologii na Instytucie Filozoficzno-Teologicznym im. E. Stein w Zielonej Górze będą prowadzone przez Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu. Szczegóły tej współpracy określa umowa z dnia 14 maja 2013 r. zawarta między Rektorem Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu a Dyrektorem Instytutu Filozoficzno-Teologicznego im. E. Stein w Zielonej Górze.

4. INTERPRETACJA DECYZJI KONGREGACJI EDUKACJI KATOLICKIEJ N. 551/2015

Pismem z dnia 11 lutego 2015 r. (n. 424/2015) zwrócono się do Stolicy Apostolskiej o dokonanie afiliacji kanonicznej Instytutu Filozoficzno-Teologicznego im. E. Stein w Zielonej Górze do Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Podstawą prośby o afiliację był zapis zawarty w *Notio affiliationis theologicae*⁶, według którego seminaria oraz domy studiów zakonnych są zobowiązane do afiliacji, zaś studia teologiczne dla świeckich mogą być afiliowane ze względu na poprawienie ich statusu czy programu studiów⁷.

W odpowiedzi na ów wniosek Kongregacja Edukacji Katolickiej, pismem z dnia 17 czerwca 2015 r. (N. 551/2015), przesłała decyzję negatywną w przedmiocie erygowania wyższego instytutu nauk religijnych. Organ Stolicy Apostolskiej nie wydał natomiast decyzji w przedmiocie wniosku – czyli w przedmiocie wyrażenia zgody na afiliację istniejącego już instytutu do istniejącego już fakultetu teologicznego.

W związku z powyższym, decyzję Kongregacji Edukacji Katolickiej z dnia 17 czerwca 2015 r. (N. 551/2015) należy traktować jako

⁶ <http://www.educatio.va/content/dam/cec/Documenti/Notio%20affiliationis%20theologicae.pdf> [dostęp: 3.11.2015].

⁷ Prout hic delineatur, affiliatio theologica ad Quadriennium Theologicum attinet in Seminariis vel in Religiosis studiorum Domibus vigens, quod quidem studentibus ad sacerdotium adspirantibus destinatur. Pro Laicis peculiaria curricula theologica institui ac affiliari possunt, ipsorum statui ac praeparationi melius congruentia.

beprzedmiotową. Kongregacja nie mogła bowiem odmówić wyrażenia zgody na erygowanie instytutu już erygowanego i działającego w ramach kościelnego centrum akademickiego.

Nadmienić przy tym należy, iż afiliacja Instytutu Filozoficzno-Teologicznego im. E. Stein w Zielonej Górze do Papieskiego Wydziału Teologicznego nie jest działaniem koniecznym dla realizacji porozumienia zawartego pomiędzy Wielkimi Kanclerzami (biskupami diecezjalnymi) obu uczelni. Przedmiotowe porozumienie oraz umowa zawarta pomiędzy Rektorem PWT i Dyrektorem Instytutu podjęte zostały zgodnie z praktyką akceptowaną od lat przez resort szkolnictwa wyższego, zaś jej wykonanie nie jest uzależnione od wyrażenia zgody na afiliację Instytutu do PWT. Podstawę zawarcia umowy o współpracy stanowi § 7 ust. 1 Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Konferencją Episkopatu Polski z dnia 1 lipca 1999 r. w sprawie statusu prawnego szkół wyższych zakładanych i prowadzonych przez Kościół Katolicki, w tym uniwersytetów, odrębnych wydziałów i wyższych seminariów duchownych, oraz w sprawie trybu i zakresu uznawania przez Państwo stopni i tytułów nadawanych przez te szkoły wyższe⁸. Przepis ten do ważności zawartej umowy nie wymaga zgody Stolicy Apostolskiej.

WNIOSKI:

- I. Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. E. Stein w Zielonej Górze jest kościelną szkołą wyższą niemającą prawa nadawania tytułu zawodowego magistra – o której mowa w § 7 ust. 1 Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Konferencją Episkopatu Polski z dnia 1 lipca 1999 r.
Instytut został erygowany przez właściwą władzę kościelną, a decyzja biskupa diecezjalnego o jego erygowaniu nie wymagała zatwierdzenia ze strony Stolicy Apostolskiej.
- II. Powyżej wymieniona umowa państwowo-kościelna stanowi wystarczającą podstawę do zawarcia umowy o współpracy w zakresie

⁸ Dz. U. Nr 63, poz. 727.

prowadzenia wspólnych studiów teologicznych pomiędzy Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu a Instytutem Filozoficzno-Teologicznym im. E. Stein w Zielonej Górze. Warunkiem zawarcia, jak też wykonania takiej umowy, nie jest afiliacja instytutu do wydziału teologicznego.

BIBLIOGRAFIA

Gałkowski, Tomasz. „Wyższe instytuty wiedzy religijnej.” *Seminare* 27 (2010): 51-62

LEGAL OPINION ON THE LEGAL STATUS OF THE INSTITUTE
OF PHILOSOPHY AND THEOLOGY OF EDITH STEIN IN ZIELONA GORA
AFTER THE CONCLUSION OF A COOPERATION AGREEMENT
WITH THE PONTIFICAL FACULTY OF THEOLOGY IN WROCLAW
ON 14 MAY 2013. GUIDELINES FOR CONDUCTING STUDIES IN THEOLOGY

Summary

The opinion refers to situations of one of the theological institutes run by the Catholic Church in Poland. The situation of the institute changed after the entry into force of the amendment to the Law on Higher Education made in 2011. According to the new law state universities cannot have local branches (including theological institutes). In turn, church authorities have a problem with the affiliation of theological institute to the Pontifical Faculty of Theology in Wrocław because their decisions must be interpreted in the light of existing agreements the state – the church.

Tłumaczenie: Anna Sieradzka-Wawryszczuk

Key words: ecclesiastical universities, qualifications to teach religion, theological studies, State-Church relations, Catholic Church

Słowa kluczowe: kościelne szkoły wyższe, kwalifikacje do nauczania religii, relacje Państwo – Kościół, Kościół Katolicki